

РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО РЕПОЗИТАРІЮ ЖНАЕУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ БІБЛІОТЕЧНО- ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В ОБЛАСТІ АГРОЕКОЛОГІЇ

М. В. Ігнатюк,

директор бібліотеки
Житомирського національного
агроекологічного університету (м. Житомир)

В Україні, яка з усіх європейських країн має найкращий аграрний потенціал, доступ виробників сільськогосподарської продукції до передових агроекологічних знань є запорукою її соціально-економічного зростання, гарантією стабільного забезпечення всіх громадян України продовольством у необхідній кількості, асортименті та якості.

Особливо важливим є поширення передових методів господарювання для малих підприємств агроекологічного сектору, фермерських та присадибних господарств, серед студентів і аспірантів, які навчаються за фахом агроекологічного профілю, але нині відчують значні труднощі в одержанні достовірної, науково обґрунтованої і апробованої інформації, що враховує національну та регіональну специфіку.

Традиційні джерела інформації стали менш доступні внаслідок значного зростання вартості передплати на періодичні видання в світі. Таким чином, бібліотеки змушені зменшувати перелік передплачених наукових журналів, що в свою чергу обумовило підвищення видавництвами вартості передплат.

У той же час бурхливий розвиток електронних публікацій дозволяє науковим, дослідницьким і освітнім організаціям створювати і підтримувати архіви своєї наукової продукції [1, с. 62].

Основні принципи відкритого доступу сформульовані в наступних документах:

– Будапештська ініціатива «Відкритий доступ» (Budapest Open Access Initiative) була проголошена на зібранні, проведеному Інститутом «Відкрите суспільство» 14 лютого 2002 р. в Будапешті. Визначення відкритого доступу, що було надане в ході Будапештської ініціативи (BOAI) – «це право користувача читати, завантажувати, копіювати, поширювати, роздруковувати або посилатися на повний текст статей, здійснювати пошук тощо» [2].

– Берлінська декларація про відкритий доступ до наукових і гуманітарних знань (Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities), що була прийнята в жовтні 2003 р. Модель Відкритого доступу, розроблена в рамках Берлінської декларації, розвиває ідеї самоархівування і формування інституціональних репозитаріїв (IP) [3].

Модель Відкритого доступу, розроблена в рамках Берлінської декларації, розвиває ідеї самоархівування та формування інституціональних репозитаріїв.

Згідно Берлінської декларації автори і правовласники надають всім користувачам вільне, необмежене право доступу і дозвіл на копіювання, використання, поширення, передачу і публічну демонстрацію, а також на поширення роботи в електронній формі для будь-яких законних цілей з

відповідним зазначенням авторства, а також право на виготовлення невеликої кількості друкованих копій для свого особистого використання. Повна версія робіт і всіх супутніх матеріалів депонується (публікується), щонайменше, у одному мережевому репозитарії, що використовує прийняті технічні стандарти, який підтримується науковим співтовариством, державним агентством або іншим авторитетним інститутом, уповноваженим забезпечувати відкритий доступ, безперешкодне поширення, мережеву взаємодію і довгострокове зберігання [3].

Архіви відкритого доступу стають одним із найважливіших джерел інформації для наукових інститутів і вищих навчальних закладів. Формування таких електронних архівів розглядається організаціями як платформа для демонстрації своєї наукової продукції. Таким чином, науковим інститутам і освітнім установам доцільно, крім традиційних веб-сайтів, створювати і розвивати архіви своєї наукової продукції [1, с. 65].

Процес розвитку електронного інституціонального репозитарію ЖНАЕУ як елементу регіональної системи бібліотечно-інформаційного обслуговування в галузі агроекології тісно пов'язаний з формуванням обласного бібліотечно-інформаційно-ресурсного центру агроекологічного напрямку, центром якого стало об'єднання сільськогосподарських бібліотек Житомирської області.

До об'єднання входить 9 бібліотек аграрного профілю, серед яких: 7 бібліотек технікумів, коледжів та їх філій, 2 бібліотеки науково-дослідних установ (рис. 1). Основним завданням Головної бібліотеки об'єднання є координація діяльності з усіх напрямів бібліотечної роботи.

Рис. 1. Схема об'єднання сільськогосподарських бібліотек Житомирської області

Ця форма координації сільськогосподарських бібліотек дає можливість якісно забезпечити розвиток інституціонального репозитарію ЖНАЕУ як елементу регіональної системи бібліотечно-інформаційного обслуговування в області агроєкології.

У 2013 році Житомирський національний агроєкологічний університет приєднався до Руху Відкритого доступу, який активно обговорюється, розвивається та впроваджується світовою інформаційною спільнотою. Створення моделі університетського електронного наукового архіву можна поділити на три етапи.

На першому **організаційному** етапі (вересень-грудень 2013 р.) було визначено назву, мету та завдання репозитарію, розроблено принципи та політику роботи, вибрано програмне забезпечення.

Призначення репозитарію ЖНАЕУ – накопичення, систематизація, зберігання в електронному вигляді наукового, історичного та культурного надбання університетської спільноти та надання відкритого доступу до них засобами Інтернет-технологій, поширення цих матеріалів у середовищі світового науково-освітнього товариства.

Мета репозитарію – шляхом створення, збереження та надання вільного доступу до наукової інформації, досліджень ЖНАЕУ українській та науковій спільноті сприяти розвитку науки та освіти України та світу.

Завдання, які ми ставимо при виконанні цього проекту – створення організаційної, технічної, інформаційної інфраструктури інституціонального репозитарію університету для розвитку та поширення публікацій науково-педагогічного персоналу, співробітників, докторантів, аспірантів, студентів у відкритому доступі.

Були визначені загальні принципи розміщення матеріалів у репозитарії: матеріал, що розміщується в ІР повинен бути повністю чи частково створений або профінансований університетом, структурним підрозділом або членом спільноти; робота повинна носити науковий, освітній чи дослідницький характер.

У розробці знаходяться деякі політики щодо окремих сторін роботи ІР, зокрема політика щодо авторського права, політика щодо архівування тощо. Вони мають визначати порядок розміщення документів депозиторами.

За результатами соціологічного дослідження, проведеного серед науково-педагогічного персоналу, були визначені такі чотири постійно діючі фонди у структурі репозитарію: «Інститути, факультети та підрозділи університету»; «Періодичні видання»; «Роботи аспірантів та докторантів»; «Роботи студентів» (рис. 2). Переважну кількість матеріалів зібрань складатимуть – наукові статті, автореферати дисертацій, монографії, навчальні посібники, підручники або їх розділи, матеріали конференцій, патенти, зображення, аудіо- та відео файли, статистичні матеріали, наукові звіти тощо.

СТРУКТУРА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО РЕПОЗИТАРІЮ ЖНАЕУ

- Інститути, факультети та підрозділи університету
 - Бібліотека
 - Факультети
 - Агрономічний
 - Кафедра геодезії та землеустрою
 - Автореферати та дисертації
 - Матеріали конференцій
 - Монографії, розділи монографій
 - Статті
 - Підручники, навчальні посібники
 - ...
- Періодичні видання
 - Вісник ЖНАЕУ
 - Архів
- Роботи аспірантів та докторантів
 - 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством
 - ...
- Роботи студентів

Рис. 2. Структура інституціонального репозитарію ЖНАЕУ

Загальне управління репозитарієм, усі суперечливі питання щодо розміщення або вилучення документів з електронного архіву здійснює Координаційна рада, яку очолює ректор.

На другому етапі проекту – *технологічному* – (січень 2014 р.) було вибрано, встановлено та налаштовано програмне забезпечення, зареєстровано ІР в ОАІ-реєстрах. Інституціональний репозитарій ЖНАЕУ створений на платформі програмного забезпечення відкритого доступу DSpace розробки Массачусетського технологічного інституту, що підтримує протокол обміну метаданими ОАІ-РМН (Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting), дозволяючи тим самим інтегрувати репозитарій у міжнародні реєстри.

У червні 2014 р. ІР ЖНАЕУ зареєстрований у Довіднику репозитаріїв відкритого доступу DOAR (Directory of Open Access Repositories, <http://www.openoar.org/>). Також метадані документів ІР ЖНАЕУ відображаються у бібліографічному каталозі WorldCat (<http://www.worldcat.org/>). Це найбільша у світі база даних бібліографічної, анотаційної та повнотекстової інформації, що створена некомерційним комп'ютерним бібліотечним сервісом та науково-дослідницькою організацією OCLC (Online Computer Library Center, Inc.), яка співпрацює більше ніж з 10000 бібліотек світу. Подано заявку до реєстрів репозитаріїв відкритого доступу ROAR (Registry of Open Access Repositories, <http://roar.eprints.org/>) та OpenAIRE (<http://www.openaire.eu/>).

У вересні 2014 р. розпочався третій етап проекту – *інформаційний* – наповнення репозитарію. Розроблений графік ознайомлення науково-педагогічного персоналу, співробітників, докторантів, аспірантів, студентів університету з ІР ЖНАЕУ та правилами розміщення матеріалів у ньому (самоархівування).

На 01.10.2014 р. ІР ЖНАЕУ містить 616 документів. Репозитарій, як і більшість українських електронних архівів, наповнюється кириличними публікаціями: 606 документів – українською мовою, 9 – російською, 1 – англійською. Тематика статей відповідає профілю ВНЗ, а саме: економіка природокористування та екологічний менеджмент, загальна екологія та радіоекологія, зооекологія, ветеринарія, механізація, лісівництво, сільськогосподарська кооперація, аграрна політика та сільський розвиток, організація виробництва та агробізнесу тощо.

Таким чином, розвиток інституціонального репозитарію ЖНАЕУ як елементу регіональної системи бібліотечно-інформаційного обслуговування дозволить вільно отримувати користувачам об'єднання сільськогосподарських бібліотек Житомирської області достовірну, науково обґрунтовану і апробовану інформацію, що враховує національну та регіональну специфіку.

Список використаних джерел

1. Главчев М. І. Рух «Відкритого доступу» до світових ресурсів наукових спільнот / М. І. Главчев, Ю. М. Главчева // Сучасні педагогічні технології в освіті – НТУ : матеріали Міжнар. конф. – Х. : ХПІ, 2012. – С. 62–67.

2. Будапештська ініціатива «Відкритий доступ» [Електронний ресурс] / Budapest Open Access Initiative. – Режим доступу: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>. – Перевірено: 28.09.2014.

3. Берлінська Декларація про відкритий доступ до наукового і гуманітарного знання [Електронний ресурс] / Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. – Режим доступу: http://openaccess.mpg.de/67987/BerlinDeclaration_rus.pdf. – Перевірено: 28.09.2014.